

9. Ортега-и-Гассет Х. Миссия университета / Х. Ортега-и-Гассет. – Минск : БГУ, 2005. – 104 с.
10. Пелікан Я. Ідея Університету. Переосмислення / Я. Пелікан. – Пер. з англ. – К. : Дух і літера, 2009. – 360 с.
11. Ридингс Б. Университет в руинах / Б. Ридингс. – М. : Издательский дом Государственного университета – Высшей школы экономики, 2010. – 304 с.
12. Садовничий В. А. Университетское образование: приглашение к размышлению / В. А. Садовничий, В. В. Белокуров, В. Г. Сушко, Е. В. Шикин. – М. : Издательство Московского университета, 1995. – 352 с.
13. Целік Т. В. Вища освіта і сучасність: стратегії, моделі, виклики [Електронний ресурс] / Т. В. Целік. – Режим доступу : <http://ea.donntu.org:8080/jspui/bitstream/123456789/1822/1/Вища%20освіта%20і%20сучасність%3a%20стратегії%2c%20моделі%2c%20виклики.pdf> (дата звернення 18.04.2017). – Назва з екрана.
14. Ясперс К. Ідея университета / К. Ясперс. – Минск : БГУ, 2006. – 159 с.

Леся Петренко

ПРИНЦИПИ І МЕТОДИ НАВЧАННЯ ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ОСВІТИ ЗА СПАДЩИНОЮ Г. ВАЩЕНКА

Публічний діалог в освітянських колах щодо стратегії реформ в освіті України свідчить про назрілу потребу зміни структури школи при умові збереження всього найкращого, що в ній є. Сучасні школярі повинні набути умінь застосовувати науковий метод, спостерігати, аналізувати, формулювати гіпотези, збирати дані, проводити експерименти, аналізувати результати. Розв'язання цих завдань вимагає історико-педагогічних досліджень спадщини педагогів минулого, що допоможе знайти витoki провідних наукових ідей сучасності і забезпечить їх ефективно використання.

Серед відомих українських учених, талановитих педагогів, громадських діячів першої половини ХХ століття вагоме місце займає педагогічна спадщина Григорія Ващенко (1878-1967). Постать видатного українського вченого-педагога приваблює сміливим оригінальним поглядом на розвиток освіти, навчання дітей, власним розумінням шляхів реформування національної освіти в незалежній Україні. Розроблені ним положення щодо принципів, форм, методів навчання є основою для глибокого наукового аналізу і вирішення проблем освітньої реформи в Україні у ХХІ столітті.

Метою даної статті є дослідження поглядів Г. Ващенко щодо вибору принципів і методів навчання та обґрунтування їх доцільності на тлі вимог сучасної школи.

Дослідженню питань освіти і навчання української молоді у педагогічній спадщині Г. Ващенко присвятили свої праці А. Бойко, Г. Бугайцева, В. Герасименко, О. Гук, В. Довбня, А. Марушкевич. Вивчення спадщини великого українського вченого, пов'язане з проблемою розвитку теорії навчання і виховання молоді потребує подальшого дослідження, що й зумовило наш вибір.

Ключове місце у педагогічному доробку Г. Ващенка займають питання, пов'язані з теорією навчання, зокрема, вони знайшли відображення у праці «Загальні методи навчання» (1929 р.) Г. Ващенко відзначав, що школа повинна дати молоді ґрунтовні й систематизовані знання і одночасно розвинути в молоді т. зв. формальні здібності інтелекту [3, с. 72].

Окрім того, Г. Ващенко підкреслював, що засвоєння в школі великої кількості інформації не розвиває дітей, а пригнічує їх творчі здібності [2, с. 264]. Проблемою сучасного навчання є перевантаженість предметами та об'ємом навчального матеріалу, і як результат, випускник української школи не вмє застосовувати здобуті знання у житті. На думку Г. Ващенка, цінними є не знання самі по собі, а формування на їх основі наукового світогляду.

Перегукуються із вимогами сьогодення погляди Г. Ващенка на навчання як радісну працю, яка сприятиме всебічному розвитку дитини. Педагог зазначає: «...треба так перебудувати навчально-виховний процес, щоб учні не були пасивним об'єктом його, щоб вони брали активну участь в ньому під керівництвом педагогів. Школа мусить стати для них маленькою батьківщиною, яку вони люблять і честю якої вони дорожать, яку вони разом з педагогами розбудовують» [1, с. 180].

Автор здійснив широкий аналіз методів навчання в школі у взаємозв'язку з розумовим вихованням та у порівнянні з методами наукового пізнання, визначив основні принципи навчання. Професор Г. Ващенко надає особливого значення принципу індивідуалізації навчально-виховної роботи як з учнями, так і з студентами, справедливо зазначаючи, що ігнорування цього принципу веде до шаблону у навчанні та вихованні. Він формулює вісім принципів навчання, які допомагають досягти реалізації завдань розумового виховання учнів: принцип наукового навчання; принцип систематичності; принцип виховуючого навчання; принцип зв'язку навчання з життям; принцип природовідповідності; принцип індивідуалізації; принцип активності і принцип наочності.

Якщо в основу сучасної нової школи закладено принцип неповторності кожної дитини, наділеної від природи унікальними здібностями, талантами та можливостями, то це відповідає проголошеним Г. Ващенком принципам природовідповідності та індивідуалізації навчання. Педагог зазначає, що принципи навчання не повинні бути відірваними один від одного, а застосовуватись в тісному взаємозв'язку і сприяти розвитку навчання дітей. Актуально звучить висловлена педагогом думка про те, що виховання не може бути відірваним від життя. «Учень загальноосвітньої школи має засвоїти знання, що науково відбивають дійсність і допомагають йому ґрунтовно зрозуміти її Крім того, він мусить ще на шкільній лаві застосовувати на практиці свої теоретичні знання» [3, с. 90]. На виокремлених Г. Ващенком принципах навчання базуються зміст, форма навчального процесу та правила навчання.

Заслуговує на особливу увагу дослідження педагогом однієї з найголовніших проблем педагогіки – проблеми методів навчання на різних етапах освіти (дошкільне виховання, початкова, неповна і повна середня загальноосвітня та вища професійна школа).

Вчення про методи навчання відомого українського педагога Г. Ващенка є важливим джерелом для вибору вчителем тих чи інших методів. Він дає чітке,

науково обгрунтоване визначення методу: «Метод навчання можна визначити як засіб або система засобів, свідомо вживаних для досягнення тих спеціальних завдань, що має в собі навчальний процес» [3, с. 103].

Педагог зазначає, що метод визначає головну техніку навчального процесу. Саме процес навчальної роботи – підготовку вчителя до неї, організацію учнів, розробку теми, проведення обліку успішності дітей він включає до складу техніки навчальної роботи і називає її методами [3, с. 105].

Аналізуючи методи навчання, він звертає увагу на необхідність виокремлення двох елементів в техніці навчального процесу: по-перше – інтелектуальні процеси учня; по-друге – організовану систему технічних способів роботи вчителя.

Педагог показує, що розгляд інтелектуальних процесів учня в навчанні відбувається шляхом аналізу, синтезу, синтетичних способів у навчанні, індукції, дедукції, аналогії, зв'язку між способами мислення. Г. Ващенко вважає, що педагоги повинні розвивати в учнів наукове мислення, яке передбачає використання аналогічних методів: аналізу, синтезу, інтуїції тощо. Вчений, аналізуючи другий елемент техніки навчального процесу, відмітив поділ методів на пасивні і активні. Г. Ващенко запропонував власну класифікацію методів навчання:

- методи апріорні та апостеріорні;
- методи емпіричні та експериментальні;
- методи аналітичні та синтетичні;
- методи індуктивні, дедуктивні та методи аналогії [3, с. 113].

Окрім того, він вважав за необхідне поділити методи навчання на три категорії: пасивні, напівактивні, активні.

Слід зазначити, що, розглядаючи дидактичне питання методів навчання, Г. Ващенко тісно пов'язував їх з психологією навчання, присвятивши цьому питанню окремий розділ «Психологічні основи активізації методів» [3, с. 362]. Психологічні основи дидактичних методів навчання автор розглядає через роль уваги, ігрової діяльності дітей, активізацію логічного мислення, розвиток творчих здібностей школярів, активізацію методів виховання мистецького мислення.

Для розв'язання проблем сьогодення, актуальною є думка Г. Ващенко про те, що «основна проблема педагогіки майбутнього полягатиме в тому, щоб поєднати вільний розвиток дитини з педагогічним керівництвом виховника... Він мусить бути не тільки всебічно освіченою людиною, не тільки знати педагогіку, не тільки володіти технікою навчання й виховання, а й знати психологію дитини» [3, с. 406].

Список використаної літератури

1. Ващенко Г. Виховний ідеал : підруч. для педагогів, виховників, молоді і батьків / Г. Ващенко. – Полтава : Полтав. вісн., 1994. – 190 с. – (Твори ; т. 1)
2. Ващенко Г. Виховання волі і характеру. – Ч. 2. / Г. Ващенко. – Бюфало-Мюнхен : Видавництво Спілки української молоді, 1957. – 270 с.
3. Ващенко Григорій. Загальні методи навчання : підруч. для педагогів / Г. Ващенко. – К. : Укр. видавнича Спілка, 1997. – 410 с.